

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНУҢ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИҢ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

1951
ноябрь
6
ВТОРНИК
№ 220 (2394)
ӨРТЭЭ 20 КӨП.

Туучушкуннарга каңналган, совет улустун авангарды-
вы, бистиң тиилелгелеривистиң сорук кирикчизи болгаш
организақызы коммунистерниң улуг партиязы, Ленин—
Сталинның партиязы делгезезин!

Колхозта пудуг планын күүседир

Совет Эвилелиниң улустарының акы-дуна өг-бүлезинге киргеш, Тываның ажилчы чоннары улустуну болгаш көдээ ажил-агыны дүрген темпи-биле хөгжүдүп, Ленин—Сталинның улуг партиязының сорулгаларын чедишкенин боттандырар дээш шудуругу демисежил турар. Колхозчу тургузуг көшкү араттарга өөрүнчүгү, шыдалгыр болгаш культурулуг чуртталгаже калба орукту ажыткан. Шаанда куруг ховулар, ийи-чангыс өглер турган черлерде ам школаларыг, клубтарыг, эмилгелериг, радиолуг чаагайжыткан культурулуг суурлар өзүп турар. Көдээ ажил-агы артельдериниң организас, ажил-агынын быжылга-арда болгаш бистиң областан колхозчуларының материалдыг, база ош ышкыш культурулуг деңгелин бедилерде колхозтарга чазакты берген чуртталга тудугларынын, мал кажазаларынын болгаш будуруге тудугларынын планын күүседир канчаар-да аажок улуг ужуру-дузалыг болур. Партия болгаш Совет күрүнө колхозчуларын болгаш күш-ажылчы араттарын сууржун чуртталгаже шилчидерин дүргедир дугайында улуг сөгүш човаашкынын салып турар. Тыва областың колхозтарынын тудугларында дыка хөй акша-хөргө-гини берип турар. Чүгле сөөлгү үш чыдарда 3,5 миллион рубльди эгитимес чээли кылдыр, 20 миллион рубльди узун хуусаалыг чээлге берген. Колхозтар тускай чөпсөглөшкенирин, транспорт херекселдерин болгаш инструментилерин база алганар.

Бичалза-даа партияның чамдык райкомнары болгаш райкүссомнар колхозчуларны база хуу ажылдыг арат ажил-агыларын сууржун чуртталгаже шилчидерин политиктиг ужуру-дузалыг чедир үнелелин турарын фактылар чугаалап турар. Оон түнелинде областың колхозтарында чуртталга бажынарынын тудуунун планын чүгле 23 хуу, мал кажазаларынын—39 хуу болгаш будуруге тудугларынын планы 84 хуу күүсетинген. Каа-Хем районун колхозтарында тудуг ажылы онза багай чоруп турар, ол район 134 чуртталга бажынарын тудар планын тургаш, чүгле 19 бажып туткан, 26 мал кажазаларын тудар планын тургаш, чүгле 6 кажаз туткан. Тес-Хем районун колхозтары чуртталга бажынарынын тудуунун планын чүгле 10,5 хуу, мал кажазаларынын тудуунун планын 4 хуу күүсеткен. Кызыл, Эрзин, Сүт-Хөл болгаш Барыин-Хемчик районнары колхозтарында тудуг ажылдары мырнай кочуг багай чоруп турар. Кызыл районунда планда көрдүнген 120 чуртталга бажынарынын чүгле 15-жи, а 26 мал кажазаларында чүгле 5 тутууга.

ВКП(б) райкомнарынын, райкүссомнарынын болгаш көдээ ажил-агы организарынын хөй нуруузу партия болгаш чазакты көргүзүп турар акша-хөргө дузаламчыларын багай ажылап турар. Чөжээ, дедир эгитимес чээли кылдыр тывыскаан хөргөгин Барыин-Хемчик району 60 хуузу, Тес-Хем болгаш Сүт-Хөл районнары чүгле 50 хуузу ажылаанар. Тудуушкунга берип турар күрүнениң узун хуусаалыг чээлдерин ажыларга оон-ла багай чоруп турар, ол чээлини Улуг-Хем район 30 хуу, Танды — 12 хуу ажылгаан, а Сүт-Хөл район октябрь 1-ге чедир чангыс-даа хууу албаан.

Совет Тываның ажилчы чоннарынын улуг баштычы эш Сталинга чоруткан чагааныга тудугчулар боттарынга бедик хүлээлгелерин алганар. Район организацияларынын удурткучуларынын база көдээ болгаш колхоз тудуунун килдистеринин ажилдакчыларынын хүлээлгези — социалистик чарышты удуртуп, баштычыга берген сөгү алдарды-биле күүседирин чедип алары болур.

ВКП(б) обкомунуң 7 дугаар пленуму колхозтарда тудуг ажылы болгаш колхозчуларны база ош ышкыш арат ажил-агыларын өгдөш бажыче шилчидерин политиктиг болгаш ажил-агынын кол сорулга-ларынын бирээни кылдыр көөрүн партия райкомнарында, райкүссомнарда болгаш партияның эге

организацияларында негезин. Колхоз бурзуу бодунун тудуг планын декабрь 20-де күүседир сорулганы обкомунуң пленуму айткан. Ол сорулганы боттандырарда күш-ажыл кылдыр шыдаар колхозчуларнын 50 хуузу, коммунистерниң болгаш комсомолчуларнын 50 хуудан ээзиз эвезин тудуг бригадаларыгче кирер ужурулу. Колхозтар баштаар черлеринин болгаш көдээ ажил-агы артельдеринде партия эге организацияларынын хүлээлгези — тудугчуларнын чогаадыкчы идекейин удуртуп башкараар, бригадаларга ажилдын бедик будурукчулугу, оон кочуг эки шынары дээш, чыл планын чедишкенин күүседир дээш социалистик чарышты калбартыр дугайында бригадилерге дузалажыр болур. Бригадаларга коммунистер боттарынын үлгери-биле болгаш чалбыштыг болшевикчи сөстери-биле стахановчу күш-ажылче болгаш ажилдакчыларынын нормаларын ажыра күүседиринче бүгү тудугчуларны хайныктырар ужурулу.

Хүлээлгелер хуусаа бетинде күүсетинген

ЧУСОВОЙ. (Молотога область). Чусовойнуң металлургия заводунун коллективин он айлар планын хуусаа бетинде күүсеткен болгаш октябрь мурунуң хүлээлгелерин бүгү металлургия шиклинч талазы-биле ажыра күүсеткен. Чүс-чүс тонна шойну, каны болгаш шуткуту оң коллектив хүлээлгезинден дашкаар будурп үндүргөн.

№ 2-БИС суугунун домениктерин чедип алганар. Октябрьде олар планга немей ийи муң тонна шойну эзилдирген. Сентябрь болгаш октябрьде Чусовойнуң металлчылары элээн каш эшелон оттулар чүдүлү кампап алган болгаш продукциянын бот-өртээн чингеткеннен олар дөрт миллион ажыг рубль орулганы алганар. (СЭТА).

Совет улус Улуг Октябрының 34 чыл оюнга күш-ажылчы чедишкенин биле ужуражып турар

Байырлалга чедишкенин ужуражып турар

Чуртун үлетпүрүгү будуруге черлеринин ажилдакчылары Октябрының байырлалыг чедишкенин ужуражып турарлар.

Кузбасстың «Куйбышевуголь» трестинин хөй-хөй шахталары 10 айлар программазын хуусаа бетинде күүсеткенер. «Бунгурские» көдүр даш уурганынын № 1—2 шахталарынын дагжылары оттулар чүдүлү келир чылдың планынын сааныга кирип берип турарлар. Стахановчулар даг технологиязын эки ажылап турарлар. Бо чылын оттулар чүдүлү кызып үндүрери 5 хуу улгаткан.

Караганда бассейнинде №2 кезээнин шахтерлары хонуктун ортумак тывыжын 22 хуу улгаттырды, тонна хөмүр даш бурзунун бот-өртээн чингеткенер. Октябрьде пландан дашкаар 8 эшелон оттулар чүдүлү кызып үндүргөн. ВЦПС-тин болгаш Хөмүр даш үлетпүрүнүн Министерствозунун шилчип чоруур Кызыл тууган стахановчу коллективке тывыскаан.

Ждановскиинин кокоскинниң заводунун бүгү цехтери коллективтиг стахановчу күш-ажылчы ишчезинер. Күш-ажылдык муракчы методтары ажилчылар шилчээлип алганар. Улуг күш-ажыл кирер ажилдар, механикастатынган. Чыл эгезинден тура будуруге ийи миллион ажыг рубльди кампап алган.

Ижевскиинин металлургия заводунун шойдан кан ылгаар цехинин коллективин 10 айлар планын хуусаа бетинде күүсеткен. Энир чылга бодуурага элээн каш тонна хөй-хөй металл бердинген. Продукциянын бот-өртээ 5 хууга чингезин. (СЭТА).

Автотранспортчулар октябрьге

Кызылдың автотранспортчулары октябрь айда чүк сөөртүрүнүң планын 106 хуу, а пассажирлер чедирлегин — 121 хуу күүсеткенер. Ол — автотранспортчуларның Улуг Октябрыге белээ. Октябрь планнарын улуг байырлалга бедик кылдыр ажыра күүседир дээш калбарган, күженнишкинин демисежил эш Филиповтун удурткан чөлаачылар бригадалы болгаш эш Фескинин бригадалы идекейлиг киришкенир болгаш октябрь айнын планын 160—180 хуу күүсеткенир. Оларнын аразында чөлаачылар: А. Кукашев, Ф. Лушев, Н. Черноус болгаш сураглыг чөлаачы эш Потилович олар онза эки кылдыр ажылдаш, кижи бурзуу 75—160 литр кывар-чүдүлү камнагылап алгылаанар.

А. КОВАЛЕВСКИЙ.

Москва Кызыл шөл. Чуруу Н. Грановскийниң. СЭТА-ның прессклишези.

Октябрь мурнунун стахановчу ээлчээнде

Улуг Октябрының 34 чыл оюнга алдар болдуруп чаржып турар, будуруге муракчыларынын чаа-чаа күш-ажылчы чедишкенин дугайында дынадыглар чуртун бүгү будуунарында кээп турар.

Харьковскийде (Великолукская область) стандарттыг бажынар тудуушкунунун заводунун коллективин сес-тес квартираларыг стандарттыг үш бажынары белеткээ болгаш оларны Волга-Дон каналдын тудугчуларына чорудуп берген. Каховканың суг күжү-биле ажилдаар электростанциязынын тудугчулары 14 бажынары хүлээп алганар, оларнын иштинден 6-зы пландан дашкаар белеткенин бажынар болур.

Фергана шыназынын нефтичелери онаалганы ажыра күүседир дээш демисежил турарлар. «Южный Аломышик» болгаш «Анжиянны» тывыштарында нефть тыварынын мөстөрлери, бурлышктер болгаш монтажчылар ажылап кыларынын нормазы ажыра күүседип турарлар. «Южный Аломышик» тывыштын бүгү бурлышктери он айлар онаалганы дыка ажыра күүсеткенер.

Медведевскийде (Марийская АССР) ыяш үлетпүр ажил-агынын ыяшчылары ыяш белеткенин болгаш сөөртүлгезиниң графика хунуу-не ажыра күүседип турарлар. Механизмер ажылап коллектив экижидип турар. Эш Подполслова туң бүрүн күүсекчи бригадалы ийи ээлчегил ажылач шилчээ. Ол чорук күш-ажылдын будурукчулары барык ийи катап улгаттырган.

Днепропетровскиин Петровский аттыг металлургия заводунун шойдан кан ылгаар бириг цехинин кан эзилдиркичтери болза, он айлар онаалганында дашкаар эзилдирген канын ээлчегил эшелонун херекчелерге чүдүрүп чорудуп берген. Октябрының 29-ка чедир бүгү эзилдиргилери дүрген арга-биле чорудуп келген. Он тонна металл будуруунун бир тонназын пландан дашкаар дужаап турган. Дүрген эзилдиркич Федор Карпенко чыл эгезинден тура онаалгадан дашкаар 1300 тонна металлды эзилдирген. Шойдан кан ылгаар үшкү цехинин коллективин октябрь планын хуусаа бетинде күүсеткен.

Коммунизмниң улуг тудугларына чүктерин үзүк чокка дүрген чедиргилер Каспий флорунун далайжылары хандырып турарлар. Бакудан нефть транспорттарынын чыл планнарын «Каганович» деп таахкенин болгаш өске-даа танкерлерин эки-пакжарты хуусаа бетинде күүсеткенер. Сөөртүлгезин хуусаазы кызырганындан ол парадоттар пландан дашкаар 10—11 чоруктары кылган болгаш пландан дашкаар он-он муң тонна кывар чүдүлгелерин сөөрткенир.

Минскиин Киров аттыг стаанок тургузушкун заводунун бүгү цехтери графика ажыра күүседип турарлар. Кудукчулар продукцияны ноябрь планынга берип эгелээнден бээр ам неделя чедип турар. Херекселдерин механика талазы-биле ажил-

бедик будурукчулуг Гартаманын дүк дыдар машиназы бар, ол ышкыш дүк ажылдап кыларынын өске-даа чаа техниктери заводтун сазбырларында бар болган. Чыл бурду-ле кижилериниң мергежи өзүп, аргалары көвүдөп турар. Беш чыл мурунда бо заводка Г. Черепанов кээп ажилдап эгелээ, ол ынчаарда бөдүүн дүк дыдар машинанын чоогунче чоокшуларында безин сестип-коргар турган. Черепанов ам заводта бир алдарлыг ажилчы болуп, хөй-хөй машиналарны эптеп, тургузуп, септеп турар. Заводта хөй электри моторларын тургускан. Ажылды механизасчы чорук чүгле заводтун будурукчу күжүн улгаттырган эвес, ажилчынын бурзуунун будуруп үндүрер чоруу каш тапкыр улгаттырган. Ам ажилчы кижи бурзуу бир ээлчегин иштинде 12-ден 20 чедир эш кидишкенин будуруп кылар аргалап болган. Заводтун өзүлдээ-биле кады оон ажылчы каадылары база өзүп турар. Оларнын мөзү-шынары, амдыралы мырнай сыр өске боду берген. Коммунист эш Газизов заводка он бир чыл мурунда кээп ажилдап эгелээ. Ол Бөдүүн ажилчыларын мастерге чедир орукту эртип, бодунун коллективин алдар хүндүткөлдү кызмакай күш-ажылы-биле чедип алган. Газизов ам заводта партия эге организациязынын секретари.

Алгы заводу тайбыңның ээлчээнде

Кызылдың алгы болгаш кидишкидик кылар заводунун девисээринде, ажил-агы, чуртталга, школа, садыг, уруглар яслинин бажынары чаптыла берген турар. Завод 1934 чылда тургустунган. 17 чылдар мурунда оон амгы орнууга улуг эвес ийи бажынар турган. Ынчаарда заводка улуг эвес бир каш доскарлар, хептер дээш өске-даа бөдүүн херекселдерден өске чүве чок, а техниктер чүгле бөдүүн дүк тыдар машина турган. Кидишкидик кылыкчылары кижи бурзуу кызмакай күш-ажылдакчы чоруун үндүрүп тургаш бир ээлчегин дүргүзүндө ийи кижи кедей идиктерин будуурерден ангыда оон хөйну будуруп үндүрбейн турган.

Кызылдың хоорай Советиниң депутаты, ол заводка он ийи чыл ажылдап турар стахановчу мастер Х. Картыг-оол заводтун ажилчыларынын амдыралы он чыл мурунда кандыг турганын мынчал сактып чугаалап турар. Маана дөрт бажынчыгаш, бот кижилерин чурттаар бир нити чуртталга чери турган. Ынчаарда заводка кызыл-булуң, библиотека, чунар-бажы, медицина пунктузу, кино үндүрер чер чок турган. Маңа школа, уруглар яслизи тура бээрин бодавайин-даа турган мен. Он чыл мурунда турган байдалды бо хүнгү байдалды деңгезге аажок ылгалдыг, ынчаарда чок чүүдүлүр ам бар болган. Техник-дээ

бедик будурукчулуг Гартаманын дүк дыдар машиназы бар, ол ышкыш дүк ажылдап кыларынын өске-даа чаа техниктери заводтун сазбырларында бар болган. Чыл бурду-ле кижилериниң мергежи өзүп, аргалары көвүдөп турар. Беш чыл мурунда бо заводка Г. Черепанов кээп ажилдап эгелээ, ол ынчаарда бөдүүн дүк дыдар машинанын чоогунче чоокшуларында безин сестип-коргар турган. Черепанов ам заводта бир алдарлыг ажилчы болуп, хөй-хөй машиналарны эптеп, тургузуп, септеп турар. Заводта хөй электри моторларын тургускан. Ажылды механизасчы чорук чүгле заводтун будурукчу күжүн улгаттырган эвес, ажилчынын бурзуунун будуруп үндүрер чоруу каш тапкыр улгаттырган. Ам ажилчы кижи бурзуу бир ээлчегин иштинде 12-ден 20 чедир эш кидишкенин будуруп кылар аргалап болган. Заводтун өзүлдээ-биле кады оон ажылчы каадылары база өзүп турар. Оларнын мөзү-шынары, амдыралы мырнай сыр өске боду берген. Коммунист эш Газизов заводка он бир чыл мурунда кээп ажилдап эгелээ. Ол Бөдүүн ажилчыларын мастерге чедир орукту эртип, бодунун коллективин алдар хүндүткөлдү кызмакай күш-ажылы-биле чедип алган. Газизов ам заводта партия эге организациязынын секретари.

Будуруге коммунистерни удуртуку болгаш организақы күш болдуруп дээш улуг ажылдарын чорудуп тургаш ол сорулганы чедип ап шыдаан. Заводта культура-массалыг ажилды калба-биле чорудуп турар. ВКП(б) төөгүзүңүң допчу курсун өөренир бөлүм ажылдап турар. Ош ышкыш аныктарынын жекеэки школаны мында тускай тургустунган. Ында лекция, беседалар, ытыкыр номчулгалар үргүлчү болуп турар. Алгы заводтун коллективин Тыванын улузунга аас-кежин болгаш хосталгазын берген, Октябрының социалистик Улуг революциянын 34 чыл оюнга кызмакай күш-ажылы-биле ужуражып турар. Тайбының Бүгү-делегей Чөвүлелиниң Кыйгырынын адаанга адын салбышсаан, алгы заводтун коллективин Тайбының Пактызы дээш чангыс эп-сеткилдери-биле балдып, тайбың ээлчегин киргеш, боттарынын алган хүлээлгелерин алдарлыгы-биле күүседип турарлар. Эрткен 9 айларын нити продукция будуруп үндүрериниң планын 113 хуу, а бараанын талазын 115 хуу күүсеткен. Бо планын күүседир чөвүн-даа мурунда эш эки стахановчулар — Хүреклеп, Болзырев, Сипкин, Черепанов, Панова дээш заводтун өске-даа хөй-хөй ажилчылары кызмакай күш-ажылы үндүрүп, бедик түнелдерин чедип алгылаан. А. ЛЕПЕШКИН.

Үндүргөн шиитпирниң күүсөлдезиниң хыналдазын күштөлдирер

«Организацит ажалда кол чүве болза — кижилерниң шилпик алыры болгаш күүсөлдезиниң хыналдазында... Удуртуру дээрге, чүгө резолюциялар бижири болгаш директивтер тардыр дээни ол эвес. Удуртуру дээрге — директивтерниң күүсөлдезини хынаары болур» — деп эш Сталин өөрдөп турар.

Ынчангаш үндүргөн шиитпирниң күүсөлдезин хынаас чүве болза, эн не шын шиитпир беини агаарга астына бээр болгаш партия, совет, ажил-агыг органнырның сагыла-чуруму божанайы бээр деп чүвени утуп болбас деп ВКП(б) ТК партия организацыйларына чангыс удаа эвес угаадып келген болгаш угаадып турар. Партиянын Төп Комитетиниң ол айтканынын бистиди областың чамдык партия организацыйлары боттарынын хүн-бүрү практиктиг ажил-чорудулгазында дыка четпес күүсөлдү турар. Оон тодаргай чикээ ВКП(б) Сүт-Хөл райкомунун ажилынын практиказында көрүп болур.

ВКП(б) Сүт-Хөл райкомунун бюрозуну бо чылдын эрткен тос айларыны дургузунда районун партия, совет, ажил-агыг болгаш хөй-ниити организацыйларынын ажил-чорудулгазына хамаарышкан чугуда айтканын талазы-биле 58 доктаалдарны үндүргөн. Ынчаарга ол шиитпирлерни чогуу амдырал кырынга боттандырар дугайында сагыш салбаан, хыналда чорутпаан чүве төлөөде, ол шиитпирлер кандыг-даа түнөк чок болуп, агаарда барган. Чикээ, ВКП(б) райкомунун бюрозуну үстүндө үениң ишинде колхозтар тудуунун дугайында ийи удаа шиитпир үндүргөн болза-даа, оон күүсөлдезин хынаван болганда районун колхозтары бо чылдын октябрын эгезинге чедир чүгө ийи чуртталга божанырны туудун кылып, бо чылдын тууду плану күүсөлтпээ.

ВКП(б) райкомунун бюрозуну бо чылдын март 17-де районда комсомолдун политөөредилгезин экижидер кемчеглерни дугайында ВЛКСМ райкомунун секретариянын илеткелин алгаш тускай доктаал үндүргөн. Ынчаарга оон чогуу чүү болган дээр болза, ынчаарда керек кырында ажалдан турган 9 саныг политбюроунун ишинде 8 бөлүм өөрдиде программаны дооспай анаа-ла тарап дүшкени-биле керек кызыгарлатканын калган.

Үстүндө үениң ишинде ВКП(б) райкомунун бюрозун партиянын беш эге организацыйларынын өтөттөрүн алгаш, база партиянын ниити ажилдарынын талазы-биле беш эге организацыйларынын илеткелдерин алгаш ол айтканын дугайында тустус доктаалдарны база-ла үндүргүлээ. Ынчаарга ол доктаалдарны күүсөлдезиниң база-ла хынаван чүве төлөөдө, түнөк чок болган.

ВКП(б) райкомунун бюрозуну бо чылдын июнь 15-те райкомунун чанында эш Серин-оол секретарь эээн партия эге организацыйларынын илеткелдин алгаш доктаал үндүргөн. Оон соонда ол эге организацыйаның ажи-

лы экижир хамаан чок харын улам дорайтаан. Ол эге организацыйа сөлгү дөрт айларны дургузунда коммунистерниң хуралын чангыс-даа удаа чорутпаан, коммунистерде партия даалгазы-даа чок туруп келген. Май, июнь, июль, август болгаш сентябрь айларны кезигүн дады-вырларын ведомост чокка чыып ап турган болгаш ол акшаларын амды-гаа чедир ажалга кассазында четпес-биле дужаап кирибэин болуп турар. Ол хамаан чок ВКП(б) райкомунун бодунун аппаратында партия эге организацыйа беини бо чылдын март айлан бээр коммунистер биле кандыг-даа ажил чорутпаан.

ВКП(б) райкомунун секретарьлары-даа, оон партия, профивиле болгаш комсомол органнырның килдизин-даа, ВКП(б) райкомунун бюрозунун үндүрүп турар чамдык шиитпирлери күүсөлдө чок артып каап турарын билди турар хирезинде-ле ол дугайында кандыг-даа боттүг хемчеглер албай, сагыш тайбын олур-туп турарын кизи кайгар. Бо аразында ВКП(б) райкомунун бюрозуну бодунун үндүрүп турар шиитпирлерин чогуу керек кырында канчаар күүсетиниң турарынын дугайында бюрога чангыс-даа удаа айтырып тургузуп чугаалашпаан.

Райпо шугумунда каадырлар-биле ажалдын байдалынын дугайында бо чылдын февраль 23-те ВКП(б) райкомунун бюрозуну доктаал үндүргөн. Ынчаарга, ол доктаалдын күүсөлдезиниң дугайында айтканын чугаалажыры-биле райком бюрозуну июнь болгаш август айларда ажил планнарына ийи удаа кириген турган болза-даа, ол айтканын бюрога тургузуп чугаалашпаан. Моон алгаш көөрге, ВКП(б) Сүт-Хөл райкомунун бюрозуну бодунун ажалчы планын беини күүсөлдү шы-давай турар деп чүве тодаргай.

ВКП(б) райкомунун килдистерин эргелекчилери болгаш инструкторлары көдөжө үргүлүч чоруп турар болза-даа, олар ВКП(б) райкомунун бюрозунун үндүрүп турар шиитпирлерни партиянын чер-чеге кудуку организацыйлары чогуу канчаар боттандырып турары деп чүвени хынап көрбөй турар. ВКП(б) райкомунун секретарьлары болгаш оон аппаратынын харысалгалыг ажалдакчылары беини бодунун үндүрүп турар шиитпирлериниң күүсөлдезин хынаар чорукту шак ынчаар көрүп турар болганда, оон удуртулгазында турар партиянын кудуку организацыйлары үндүргөн шиитпирниң күүсөлдезин хынаар айтканын канчаар көрүп турары деп чүве чер-ле тодаргай болур.

Ынчангаш, партия органнырны үндүрүп турар шиитпирлериниң хажы чок күүсөлдезин хандырар дээш ажалды организацыйлары, шиитпир күүсөлдезиниң большевичи хыналдазын күштөлдирери ВКП(б) Сүт-Хөл райкомунун удуртукчуларында улуу-биле негетинип турар.

Р. ДАЛАЙ-ООЛ,
ВКП(б) обкомунун инструктору.

Баштыңчының сорук кирикчи сөзү

(Октябрынң социалист Улуг революциязының 24 чыл оюнун дугайында эш Сталинның илеткелиниң оң чыл болганы)

Он чыл мурунда, 1941 чылдын ноябрынң 6-да, совет улустун генерал баштыңчы болгаш башкы И. В. Сталин Октябрынң социалист Улуг революциязынын 24 чыл оюнун дугайында илеткел кылган.

Ол үедө байдал канчаар-даа аажок аар-берге турган. Бистин Төрүн чуртувустун кызыгарларыне оор өзү-биле каза таварып кирип келген гитлер армиялар ынчаарда чус-чус муң совет кижилерни кулданышкынче сүрүп, узуткаашсаан, совет черин таптап басып, совет хохрайлары болгаш суурларны чок кылып, өрдөй чоруп турганнар. Фашисти шериглер Ленинградче чүктүп, бистин найсылалыс — Москва эжелеп алыр дээш ораддажып турганнар. Немец-фашист эжелекчилерин Британ ордууктарында болгаш Атлантика океанын ындайда көсүк болгаш чажыт өшүктери радиоприемниктер чанынга хосталгага ынакшыдыг улустарнын чөлөнгини болгаш идегели — Москваны дүжүп батканын дугайында немец мездэ каян-на дыналып келер ирги дээш четикпей машап турганнар.

Гитлержилер түр чедишкенин билерип турза-даа, Совет күрүнө дайында канчаар-даа аажок улуг чидиршиктерин таварыштырган болгаш совет улус шыдажып эрткеш ыявала тилээр дээрзиниң дугайын бүгү делегейге дынаткан улуг Сталинны тавар, бүзүрөлдү үңү ол дүвүрөңчиг, берге хүнерде совет улус, бурунгар депшилгедик кижи төрөлгөтен дынаан.

Ажыкчы чоңнар депутаттарынын Москва Совединиң байыраг кучу-

ралынга, 1941 чылдын ноябрынң 6-да Октябрынң социалист Улуг революциязынын 24 чыл оюнун дугайында эш Сталинны илеткел болгаш ноябрынң 7-де Москванын Кызыл шөлге Кызыл Армиянын парадына кылган чугаазы төөгү талазы-биле канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг документилер болуп турар.

Гитлержи эжелекчилерге уду совет улустун чорудуп турар дайынын хостакчы характерин эш Сталин көргүскен болгаш фашист Германия чылча-шаварында бистин чуртувустун бүгү күштерин мобилизацыйлары тодаргай программазы берип турган.

Эш Сталин Ада-чурттуң Улуг дайынынң баштайгы дөрт айларынын чорудушкунун болгаш түнелдерин анализтешишаан, араатанзаан фашист дээрбечилерин атакаларын эрестин-биле ойтур шаап, «чанык» дайынын гитлержи планнарын мөнгези-биле хөөржүткен совет шериглерин улуг маадырлыг чоруктарынын дугайын үнелээ.

Баш кезикчи гитлержилер Совет Эвилелинге халдап тура, бистин чуртувусту бөдүн чартык азы ийи-ле айларны дургузунда «эжелеп» алыры кордап турганнар. Олар Совет Эвилелинге уду бүгү-ниитиниң коалициясын тургускаш, бистин чуртувусту өске күрүнелерден шуут ангылаар кордалдыг турганнар. Ол ышкаш олар совет тургузуп быжыг эвес, совет тыл быжыг эвес деп кордап турганнар. Немец эжелекчилер хамыктын сөөлүндө, Кызыл Армияны болгаш Кызыл Флотту кошкан деп болуп турганнар. Ынчалза-даа фашист стратегтерин бо бүгү

Норвегияның Чазаанга Совет Чазактын Чотазы

Соңгу Норвегияда совет шериглериниң хөөрлерин норвег эрге-чагыргаларынын массалы-биле чок кылып узуткап турарынын дугайында бо чылдын октябрь 1-де ССРЭ чазаанын нотазынга хары кылды норвег чазактын нотазын ССРЭ-ниң Норвегияда элчини С. А. Афанасьевке Норвегиянын премьер-министри дээрги Герхардсен октябрь 10-да дамчыдып берген.

Совет шериглериниң хөөрлерин массалыг чок кылып узуткап турары дээрге, хөөрлерин байдалын экижидер болгаш дайын үезинде Норвегияга өлдүрткен совет дайынчылар дугайында тураскаалды камгалап кадагалаар дээр күзөлге албадаткан кылды норвег чазак бодунун нотазынга меделеп турар. Хөөрлерни Тьетта ордуукче «мөөнээрин» чүгө чорутканыл дээрге, амгы үедө хөй-хөй хөөрлер таарымча чок ийикпе, азы шоолуг кижи барбас черлерде орунуктулгангаан болган деп нотада айтып турар. Нотада айтып турары болза, «норвег чазактын болоп турары-биле азырга, кандыг-даа үедө хамааты кижилер барып шыдай албас шериг зоналарына орунуктулган хөөрлер турарга эки эвес» дээр. Совет шериглериниң хөөрлерин чурумчудур дээр күзөл дугайында норвег чазактын меделели-биле дүшпейип турар. Норвегияда совет шериглериниң хөөрлерин чок кылып узуткаарынын өзүлү чылдагаанырнык бирээни норвег чазактын нотазында ындыг байдалдык илереп турар.

Норвег нотада бадыткап турары болза, Совет Чазак чүгө бо чылдын август 22-де совет шериглериниң хөөрлерин массалыг хөжүрүннеге хамаарыштыр норвег чазактын планынга бодунун удурланышкынарын дынаткан, оон журундан норвег чазактын бодалы-биле алырга, хөөрлерин өске черлерге көжүрерин эгелээни соксатынып шыда-тынмас дээр.

Совет шериглериниң өлүг мөчүлөрүн бастып дорамчылап турарынын дугайында фактыларын канчаар көрүп турары дээр, норвег чазак шыннык чорукка чөрүштүр ол фактылар дугайында дыналыглары алдагал кылдыр ажы-биле бадыткаарын ораддажып турар. Ынчалза-даа ол-ла үедө норвег чазак «өлгеннериниң мөчүлөрүн кадагала-лы болгаш өскээр дажылгазынын ажалдары эн таарымчалыг чорутунган турзун дээр дугайында айтканын бердинген» деп меделеп турар.

Түнеленнге норвег чазак болза, Норвегияда совет шериглериниң хөөрлериниң дугайында айтканы талазы-биле совет-норвег холушкан комиссияны тургузарын Совет Чазаандан саналдаанын чөпшээрп турарын илередип турар, оон-биле кады ук комиссиянын бирги сорул-

газы «Тьетта ордуукка хөөр тургузарынын сөөлүгү планнарын чогадыр» болгаш Муруну Норвегияда совет хамаатыларынын хөөрлерин «мөөнээриниң» норвег планын боттандыраарга ук комиссия дузалажыры болур дээр.

Октябрь 31-де ССРЭ-ниң Даштыкы Херектер Министри А. Я. Вышинский Норвегиянын элчини дээрги Хельгевиону түр солуп турар, элчин чериниң бир дугаар секретари дээрги Вейемге моон адаанда мындыг уткалыг нотады тутсуп берген:

«Октябрь 10-да Норвегия Чазаанын чоруткан нотазынга хары кылдыр Совет Чазак моон адаанда чүдүлү меделээрин эргежок чугула деп санап турар:

1. Норвег чазак айтынган нотазынга Норвегияда совет шериглериниң хөөрлерин массалыг чок кылып узуткаарынын талазы-биле чүү-даа агартып шыдавас бодунун чорудулгаларын гитлержи эжелекчилерден Норвегияны хостаары дээр тулчуушкунарга өлген совет шериглериниң хөөрлерин чагайжыдар дугайында норвег чазактын сагыш салышкыны ол чорудулгаларын албадан дээр мөчөч болгаш чашпаачы чылдактар-биле дулгаарын ораддажып турар.

Ынчалза-даа шак ындыг ораддажышкынаар болза канчал-даа болдунмас апар. Норвегияда совет шериглериниң хөөрлериниң хөй кезин чурттакчылыг черлерде тургузугулаан, ынчангаш чоңуң аргыжарына бүрүн таарымчалыг дээр би-динген болгай. Ол хөөрлерин элээн хөй кезин чок кылып узуткаарына чедир дыка эки байдалга турган, оон журундан оларны канды-бир өске черлерге көжүрериниң чылда-гааны чок турган, Совет элчин чери бо дугайында норвег чазактын ки-чэнгейин хөй катап угландырып келген. Ынчанмыже норвег чазак ол хөөрлерин массалыг чок кылып узуткап эгелээн болгаш эвээш чо-нуг районда турар ырак онзагай Тьетта ордуукче совет шериглериниң сөөктерин көжүрүп деп турар. Тьетта ордуук дээр, баштайгы хөөр-жүдүлгө кылган черлерин хөй кезинге болаарга совет шериглериниң сөөктерин орунукшударына эн таарымчалыг чер чүве деп бадыткаарын норвег чазак ораддажып турар. Ынчалза-даа ындыг бадыткалдын кан-дыг-даа барымдаазы чок. Эргидеги хөөржүдүлгө кылган черлерден чүс-чүс километр ырак черде турар Тьетта ордуукка хөөрлерге баары-га болаарга, чоңуң кол нурузузун турар черинде турар хөөрлерге баары чоңга эн таарымчалыг болуп турары көңүс тодаргай болур ужурул.

Шынында ыргев чазак чагай-жыдылга чорудар деп чылдак-биле Норвегияга хоргадап турган немеч-фашист эжелекчилер-биле деми-

селге өлген совет солдаттарын тураскаалды норвег улустун көгейи өзүлаар аргазы чок кылды дээр совет шериглериниң хөөрлерин масса-лы-биле чок кылып узуткаарын ынчангаш чорудуп турарын факты-лар көргүзүп турарлар.

2. Хөөрлерин массалы-биле көжүрериниң планынга уду совет таланын удурланышкынарынын дугайы чүгө бо чылдын август 22-де билдинген кылдыр көргүзүп турар норвег чазактын ораддажышкынын дээрге база-ла көңүс болдунмас чүүл болуп турар.

Бо чылдын май 31-де ССРЭ-ниң элчин чериниң нотазында, база ол ышкаш 1949 чылда Норвегиянын даштыкы херектер министрствозунга ССРЭ-ниң элчининиң меделелиден көстүп турары болза, Совет элчин чери август 22-ниң ырак мурунда-ла хөөрлерин массалы-биле өске черлерге көжүрүп турганына удурланып турганы билдингер. Бо чылдын июнь 5-те ССРЭ-ниң элчин чери норвег чазакка хөөрлерин чагайжыдар талазы-биле бодунун планын база берген, анда совет шериглериниң сөөктерин көжүрерин чүгө оңза чылдагаанында көөр деп айттып турар. Хөөрлерни чагайжыдарынын планын боттандыраарынын талазы-биле чарыгдаларны боду-га хүлээнип ап турарын элчин чери ол-ла үедө меделгээн. Ынчалза-даа норвег чазак Совет элчин чериниң ол саналдарын хүлээвээн болгаш хөөрлерин чагайжыдарынын орун-га бүгү Соңгу Норвегияда хөөрлерни чок кылып узуткаарыне эгелеп кирипкен.

3. Норвег чазак, хөй-ниитиниң бодалын будулдулар дээр бо чылдын октябрь 1-де Совет Чазактын нота-зында кирген, совет шериглериниң чевег-хөөрлерин норвег эрге-чагыр-ларын бастып дорамчылаанынын фактыларын буруу шаварын норвег чазак шенеп турар. Совет Чазактын нотазында санап бижеэн, совет шериглериниң чевег-хөөрлерин бастып дорамчылаанынын фактылары норвег чонга беини делгеренсий-биле билдине берген. Норвег эрге-чагыр-ларын талазында ындыг бастып дорамчылаалга килеңгээн, Нарвика, Тромсе, Му болгаш өске-даа кезек норвег хоорайларын чуртгакчылары совет шериглериниң чевег-хөөрлеринге хамаарыштыр норвег эрге-чагыр-галарын чорудулгаларына удурла-нышкынарын меделгээни ону шыныктырып турар.

Амгы үедө совет шериглериниң чевег-хөөрлерин норвег эрге-чагыр-ларын бастып дорамчылап турарынын чаа фактылары Совет Чазакка билдингер апарган. Норвег эрге-чагыр-галар Хеймбуктуеде, Скаффер-хюлетте, Киберте болгаш Танада совет шериглериниң хөөрлерин далаш-биле чок кылып узуткааннар, ын-чаарга Скаффехюлетте тус чырин чоңуңуң кылып тургузуп кааны улут

тураскаалды буза тепсипкен, Будеде, Мушенде, Эльвенесте, Шиботеде, Киксленде болгаш Эвэрорде тураскаалдар биле кажыдалдыг би-жиктер чок кылдыр узуткаашкына таварып турганнар. Хөөрлерини кажааларын буза шаап үрөп каан болгаш совет шериглериниң хөөр-лерин бүгү истери беини чок кылдыр узуткатынган болган.

4. Немец эжелекчилерге уду демиселге Совет Армиянын салышкынынын дугайын норвег улус кезээ-де өөрүшкүлөдиг сакты дээрзи норвег чазак бодунун нотазынга айткан. Совет Эвилелинге болгаш оон армиянынга норвег улустун найы-ралдынга база хүндүлөжилгезинге чигинериниң кандыг-даа барымдз-лары чок ол бодашкынарын шыныктырылгасы болза Норвегияны хостаары дээр тулчуушкунарга өлген совет шериглериниң хөөрлерин чагайжыдар болгаш камгалаар дугайында норвег хамаатыларын иле-реткен сагыш болур салышкыны болур. Ынчалза-даа Норвегиянын Чазаа бо айттырыгга, өлген совет шериглериниң тураскаалын хүндүлөвөс турушту ээлеп турар.

Норвегияда совет шериглериниң хөөрлерин массалы-биле чок кылып узуткаарын чорудуп турарын Совет Эвилелинге хамаарыштыр шынап-ла эл-найырал чок акт кылдыр көөрү чугула деп Совет Чазаа катап меделеп турар. Совет Чазак болза, Соңгу Норвегияда совет шериглериниң хөөрлерин чок кылып узуткаарын доп-дораан соксадырын итеп турар.

5. Совет-норвег холушкан комиссия тургузар дугайында Совет Ча-зактын саналын чөпшээрившаан, норвег чазак Тьетта ордуукка хөөр-нү каастап шимээр биле холбашкан техникти айтканын чугаала-жып көөрү-биле комиссиянын сорул-галарын кызыгарларын саналдап турар.

Совет Чазак оон-биле канчал-даа чөпшээривши шыдавас, чүгө дээр, совет шериглериниң чевег-хөөрлерин өш-биле бастып дорамчылааны бол-тур, Норвегияда совет шериглерини хөөрлерин чок кылып узуткаарына норвег эрге-чагыргаларга дузалаары ук комиссиянын сорулгаларыне кирбес ужурул. Комиссиянын сорулгазы болза ол хөөрлерни чагай-жыдарынын талазы-биле хемчеглерни хүлээп алыры болур болгаш оон ажалынын кол негелээ дээрге совет шериглериниң хөөрлерин норвег чазактан чок кылып узуткап турарын доп-дораан соксадыры болур ужурул.

Совет чазак бодунун бо нотазынга дүргөн харыны манап түрч.

биле билди, боттарынын херээниң шынынганы божы-биле бүзүрөп турганнар.

Генийлг полководчу эш Сталинга баштатырган делегейин хосталгага ынакшыдыг улустарына сагыш-сөзүл талазы-биле детиккен Совет чөпсектиг күштер күженишкенин камгалап тулчуушкунарын чоруту-лушаан, дайынын аг-шериглериниң дириг күжүнө болгаш техниказына канчаар-даа аажок улуг чи-дириглерни таварыштырып турган.

«Бистин улустун ол дээр чаала-жып турары — бодунун Ада-чуртун камгалаарынын идеязы бистин шериглинин ишинге Кызыл Армияны цементилеп турар маадырларны тө-рүдөр ужурул болгаш шынында тө-рүдүр-даа турар дээрзинге кандыг-даа чигзиниг турбас» — деп эш Сталин чугаалаан.

Төрүн чуртуун дайыны-биле тулчуушкунче совет дайынчылар боттарынын хостакчы массанынын дугайын долузуп-биле медепер билди тургаш чоруп турганнар. Фашист эжелекчилериниң үптөкчи аг-шерин узуткап шыдаар аргалы күш кылдыр оларже бүгү делегей көрүп турган. Европанын Гитлерге кулаандыр-ган улустары совет шериглерини фашист кулаандыган хостаар кара-чаныг шериг ол деп көрүп турган-нар.

Октябрынң социалист Улуг ре-волюциязынын 24 чыл оюнун дугайында төөгүлүг илеткелинге эш Сталин гитлержилерин арын-нүрун болгаш алдарын оскунган кижилер, үптөкчи мораль мөзү-шнарлыг ки-жилер-дир деп бүгү делегейини муру-нунга илереткен. Амдыралдын бол-гаш күш-ажылдын социализм үезин-де аас-кежин медепер билди миллион-миллион совет кижилерини гит-лержилер кулаар боттарынын орад-дажып турганнар. Гитлержилер өс-кенин чуртун эжелээриниң, өске чурттарын улустарын кулаандыры-ны сорулгазын салып турганнар.

Олар шургул кире берген черлеринге ажалчы чоңнары калдыг-дошкуну-биле аажылап, улустарнын эн дээр кижилерин араатанзыг өзү-биле истеп-сүрөп болгаш чок кылдыр чорукка таварыштырып турганнар.

Гитлержилерни партиязы дээр, империалистерниң партиязы, демок-ратыг хосталгаларын дайыннарынын партиязы, ортаагы үениң ре-акциязынын болгаш чус-караларын партиязы-дур деп чүвени эш Сталин эн-ле тодазы-биле көргүскөн.

Немец фашистерин дээрбедекчи-империалист мөзү-шнарнын иле-редип, оларнын социализм чуртунга уду дайынын эжелекчи сорулгазы тодаратыншаан, эш Сталин совет улустун дайынын чөптүг характерин көргүскөн.

«Европанын улустарынын болгаш чурт девискериниң-даа дугайында дийик, дөмей-ле, бисте өскенин чурт девискериниң эжелээр, өске улустарны эжелеп чагырар чергениң дайын сорулгалары чок, болгаш турбас-даа» деп эш Сталин чугаалаан.

Совет Эвилелинин гитлержи Гер-манияга уду дайынын сорулгалары болза, гитлерл дардалдын адаанда түр кирген совет девискээр-лерин болгаш совет кижилерин хостаары, а ол ышкаш Европанын славян болгаш өске-даа улустарынын гитлерл аг-шеринге уду демисе-жиринге болгаш оларнын боттарынын хостуг амдыралын тургуза-рынга дузалаары болуп турган. Ол хосталгалыг дайында орус улусту бистин чуртувустун бүгү улустарынын ишинде Совет Эвилелинин удуртукчу күжү кылдыр бүгү-ниити үнелээ. Улуг орус нациянын, Пле-хановтун болгаш Ленинниң, Белин-скийин болгаш Чернышевскийни, Пушкинни болгаш Толстойн, Глинканы болгаш Чайковскийни, Горькийин болгаш Чеховтун, Сече-

новтун болгаш Павловтун, Репинни болгаш Суриковтун, Суворовтун бол-ган Кутузовтун нациязынын дугайын эш Сталин эн-ле изи-биле үе-лөп чугаалаан.

Фронтуга дузалаары-биле, гитлержи аг-шерилерге уду демисилп турар совет армияларын хандыра-ры-биле боттарынын материалдыг бол-гаш моральдыг күштерин мобилиза-таарыне бүгү совет улусту улуг Сталин кыйгырып турган.

Эш Сталин 1941 чылдын ноябрь-ниң 7-де Кызыл шөлге совет дайын-чыларын кыйгырыбшаан, мынча дээр:

«Улуг хостакчы миссия сиериниң үлүүгерге онаашкан-дыр. Ол мис-сияга төлөптин болунар! Сиерини чорудуп турар дайынар хосталга-лыг дайын, чөптүг дайын. Бо дайы-га сиерни бистин улуг буруугула-рыне — Александр Невский, Дми-трий Донской, Кузьма Минин, Ди-митрий Пожарский, Александр Су-воров, Михаил Кутузов оларнын эрес маадырлыг үлөгерни сорук кирип, көдүрүп үндүрүң! Улуг Ленинниң тилелгенин тугу силерге мөңгө чы-рык болуп киискиңиз!»

Боттарынын кызыгар чок ынак баштыңчынын болгаш полковод-чузуун чалбыштыг кыйгырыны со-вет шериглер фронтуга массалыг маадыр чоруктары-биле, ажалдын, колхозчулар болгаш интеле-генция — тылга шыларгай ажалдары-биле харыялааннар. Октябрын улуг чаалап алышкына-рын, социализмниң төөгүлүг тилел-гелерин камгалаарынын идеязы, амдырал тургузукчу совет патри-отзмниң идеязы бистин чуртувустун хөй миллион улустарын дайында болгаш күш-ажылчы чедишкенир-же сорук кирип турган.

Эш Сталинниң төөгүлүг чугазы-нын соонда дораан-на, гитлержи аг-шерилерни Москва чоонуга чылча-шакканы — Совет Эвилелиниң күжү санатынмас, тилелге бистин болур

Суму Совединиң сессиязы

Чоокта чаа Барын-Хемчик районун Кызыл-Тайга суму Совединиң VIII сессиязы болуп эрткен. Сессияга школа болгаш улус өөредилгезиниң дугайында база суму Совединиң организас-массалыг ажылының дугайында айтырылганы чугаалашканы.

Школа болгаш улус өөредилгезиниң ажылының дугайында школа эргелекчи депутат Манчың илеткек кылган.

Чаа өөредилге чылынга белеткек талазы-биле школа баг'ай эвес ужурушкан. Чыан бир классты, башкылар чурттап бир бажыла, башкылар канчаларын бүрүн септээн. Ол ышкаш парталар, башкылар столдары, самбыралар, рамаларны бүрүн белеткэн. Школаның, столуваняны, интернаттың кышталары кыдыры-биле ооң ооргаларын тургускан болгаш школа чанында 860 кубометр оттулар ыш белеткенин. Ынчалза-даа школа назылыгларын школаже бүрүн хаара түдэр ужурулг турбужа бо чылын 30 өөреникчи хаара тутунаан.

Чамдык Сүүр-оол, Жожулаа, Сарыг-оол, Сендажы ышкаш ада-иелер боттарының уругларын школаже чорударының улуу, оларны школадан хоорудуруп турар.

Бүгү-нитиниң ыявыла чеди чыл өөредилгезин сумуда нитизин-биле күөсетпейн турар. Интернатка 80 уруглар турун дээр болза, чүгле 50 өөреникчилер туруп турар. Ол чорук болза, интернатка чыдар черини чедишпезинде.

Башкылар чурттап бажын база чедишпек. Чаа тудуглары немей тудуп алырынча районо сагыш салбайн турар. Школа чанында 130 ажыг тудуг материалы чудуктар анаа чыдар.

«Кызыл сылдыс» колхоз школа септелгезинге багай киришкен. Школаның бажынарыны кышталарына ооргалары шала-була кылып берген болгаш он муң туубу кылып бээр дээр ам-даа күөспөзүн.

Суму майганының эргелекчизи депутат Чүлдүм школаны октябрь айда чырыткы-биле хандырбаан. Школаны болгаш башкыларын ногаа аймаа-биле хандырамынча сагыш салбайн турар.

Сумуга бижик өөренириңиз 7 бөлгүмүн чэй эгезинде организастан. Ол бөлгүмнерге бижикти биче билди болгаш билбес 90 ажыг кижичи хаара тутунган турган.

Ынчалза-даа бижик өөренир бөлгүмнерин ажылының түнелени үндүрбөз болгаш ол бөлгүмнер сөөлгү үеде кончук багай ажылдап турар.

ЧАА КОЛХОЗТУН ТУДУУ

Эрзин районун Нарын сумузунда «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артели бо чылдың апрель айда тургустунган. Ол хире орай тургустунган хирезинде-ле колхоз бо чылын 19 тудугу кылар деп бедиткен планын тургускан. Чаа колхозун сайырадыр дээр колхозчуларның эки ажылдааны-биле ам 17 тудуглар доозулган, оон иштинде 40

Сумуда школа болгаш бижик өөредилгезиниң талазында четпестерни депутаттар чидин-биле илереткен болгаш 1952 чылда тудар школа бажынарының белеткенин амдыгааштан эгелеп чорудар деп шийтпирни сессиядан үндүргөн.

Дараазында суму Совединиң организас-массалыг ажылының дугайында суму Совединиң даргазы Дамбаның илеткенин дынаан.

Ажыл-агыйның адырларының айы-биле чугула айтырылганы суму Совединиң сессияларына, сумунун куускомунга база хамаатыларын хуралдарына чугаалажып турган. Суму Совединиң депутаттары боттарының сонгукчуларынын мурнуна отчөттөрүн берип турар. Депутаттар Ачынан, Бораа, Баданай олар депутат хүлээлгезин эки күөспөзүп турар.

Суму Совединиң чанында доктаамал комиссиялар 5 удаа хурал кылган. Мал чер ажылының, кадык камгалалының, школа болгаш улус өөредилгезиниң доктаамал комиссиялары кандыг-даа план чок ажылдап, хуралдарын кончук эвээр чорудуп турар. Хуралдарын үндүргөн шийтпирлериниң истелге-хыналдазын чорутпайн турган болгаш суму Соведи доктаамал комиссиялары удуртпайн турган.

База суму Соведи бодунун активтери-биле ажылды кошкак чорудуп турар.

Суму Соведи бодунун сессияларынын үндүргөн шийтпириниң хыналдазын чорутпайн турар. Оон ужурундан 6 дугаар сессиядан үндүргөн район биле суму аразының оруунун септелгезин кылар деп шийтпир күөспөзмөз. Колхозчуларын болгаш хуу ажылдыг чонну суму Соведи ол ажылче хаара тудуп организастан.

Колхоз бо чылын 668 кубометр тудуг материалы белеткеп, 40 ажыг кижилг тудуг бригадаларын тургусса-даа тудуг ажылы багай чоруп турар. Түтсэ чогуур 15 бажынын 11-зин, маддын 4 тудугларының чүсү березин октябрь айда тудуп эгелээ. Бо чорук суму Совединиң колхоз ажылын удуртпайн турганын херечилеп турар.

Бо айтырыгнын талазы-биле санал берген депутаттар болгаш активтер суму Совединиң ажылында четпестерни илереткен болгаш мези сонгааргы суму Совединиң чорудар ажылдарының талазы-биле өртектер саналдарын бергенер.

Чугаалашкан айтырылгала талазы-биле сессия делгеренгей шийтпирлерни хүлээп алган. О. СОЧУТ.

К. НЮРЗАТ.

дээрзиниң дугайында сталинчы сөстериң эг тодаргай херечизи болган. Дайынның оон соонда чорудушкуну — Сталинград чоогунга болгаш Курск дээрбээниң районунга фашист армияларын чыла-шапканы, Берлини алганы-биле болгаш гитлердин Германияны дүжүп бээрине албадааны-биле доозулган совет чексекти күштериниң канчаар-даа аажок хей санын тийгелгелери — бо бүгү шуптузу шанын херек дээр, большевик партияны гениилг удурутпайн турар. Чаа колхозчуларын чыла-шапканы дээр, большевик партияны гениилг удурутпайн турар. Чаа колхозчуларын чыла-шапканы дээр, большевик партияны гениилг удурутпайн турар.

Совет улус немеч фашизмни тилээни-биле бүгү делегейниң ажылчы чоннарының үнелээшкенин алган. «Совет улус боттарының шыларангай демисели-биле Европаның цивилизациязын фашист эжелекчилерден хостаан деп ам бүгү кижилер билеп турарлар. Киж төрелгенин төөгүзүнү мурнуна совет улустун улуг ачы-хавыязы мыда» деп эл Сталин дайынның төңүзүндө чугаалаан.

1941 чылдың ноябрь айның кадыг-берге хүннеринде баштыкчынын төөгүлүг чугаазы болгаш база ол ышкаш Ада-чурттуң Улуг дайынын чыларында оон кылтылаан өске-даа чугаалары гитлердин Германияны чыла-шапканын совет улустун сагыш-сеткилдиг болгаш материалдыг күштерин мобилизастанарга, Европаны кулалдырган улустарына дузаламчы чедиринге шийтпирлиг ролду ойнаан. Эл Сталинниң кылган чугаа бурузу дайынның чорудушкунун чайынаачаа-биле чырыдып, совет улустун улуг маадарлыг чоруктарынын төөгүлүг утка-шынарын тодаратып, болушкуннарын чоскук үелерде чорудушкуннарын айтып, Совет куру-

инек кирер 1 кажаа, 60 аът кирер 1 кажаа туткан. Тудуг материалдары-биле колхоз бүрүн хандыртынып турар.

Суму школазының септелгезин, башкылар оларун ий өрөөл бажының тудуу колхозтун тудуг бригадаларын күжү-биле кылдырган. Тудуг бригаданы эш Ширжин тудуг ажылын эки удурутпайн турар.

Суму школазының септелгезин, башкылар оларун ий өрөөл бажының тудуу колхозтун тудуг бригадаларын күжү-биле кылдырган. Тудуг бригаданы эш Ширжин тудуг ажылын эки удурутпайн турар.

Суму школазының септелгезин, башкылар оларун ий өрөөл бажының тудуу колхозтун тудуг бригадаларын күжү-биле кылдырган. Тудуг бригаданы эш Ширжин тудуг ажылын эки удурутпайн турар.

инек кирер 1 кажаа, 60 аът кирер 1 кажаа туткан. Тудуг материалдары-биле колхоз бүрүн хандыртынып турар. Ол талазы-биле оона ыгалып турар ада-иелер болза: коммунист эш Сандып, колхозчу ада-иелер Коожал, Уржук, Дүкчээ олар бажы кижизидилгезин дугайында башкылар-биле үргүлчү харылажып, олардан өртектер сумелерин ап, ол эзугаар ажылдап турарынын ужу-

Новосибирскиде областың мал ажыл-агыйының ийи дугаар делгези ажытылган. Ында областың колхозтарына, совхозтарына өстүргөн ийи чүс ажыг эки уксаалыг аъттары делгез.

Чурукта: Завьяловтун тараа совхозунун аът фермазының өстүргөн эки уксаалыг чедерлерин делгелде келген кижилерин көрүп турары. Чуруу Б. Лещинскийнин. СЭТА-ның прессклещизи.

Оларның шийтпирин

Чоокта чаа Бай-Тайга районун Шуй эге школазының ада-иелериниң чөвүлөд хуралы болган. Анаа 1951—52 өөредилге чылынга сорулгар дугайында айтырыгны чугаалашкан.

Эрткен өөредилге чылында школан өөредилге-кижизидилгелг нити ажылыга четпестер элээн хей турган. Чүл диде, өөреникчилерин өөредилге-кижизидилгелг ажылының деннели чавык, ада-иелер-биле школа харылааны кошкак тудуп, оларга дайымай келгени-биле өөредилге чылының сөөлгү улдунда 9 өөреникчи ийи-чылы болуп артак болгаш Борбай-оол, Калзан, Анарат дээр ышкаш ада-иелерин уруглары өөредилгениң хей-хей шагын үзүп, өөредилге чылының ийи чартындан эгелеп, өөредилгезин шуут каггаш чорутканнар.

Бо 1951 — 52 өөредилге чылында Бүгү-нити өөредилгезинч Хоойлуун боттаандыр талазы-биле демиселди суму Совединден кошкак чору-

дуп, ада-иелер ортузунга тайылбыр ажылын калбартап келгени-биле 15 ажыг школа назылыг уруглар ам-даа школада хаара тутунаан. Школа назылыг уругларын өөретпейн келген чамдык ада-иелерни суму Соведи, улус өөредилгезиниң талазы-биле районо тургускан комиссиялар болгаш районо-даа мынчага чедир чогуур харысалгага кирибейн турарын хуралга олурушкан, ада-иелер шыгызы-биле шүгүмчүлээнер.

Оон-биле чергелештир, келир өөредилге чылыга уткуштур школага 600 чудукту, 1200 транкан болгаш өске-даа тудуг материалдарын амдыгааштан эгелеп чогуур өйүндө белеткээрн ада-иелер хүлээминшизан, хуралдан шийтпирин үндүргеш, оңу күөспөзүр-биле ажылдап эгелээнер.

С. МАЯНЫ.

Бай-Тайга районун Шуй эге школазының эргелекчизи.

Школа ажылында ада-иелерниң киржилгези

Бистин колхозта эге школан өөреникчилериниң 70 ажыг ада-иелери боттарының уругларын эки хандырып, оларны өөредилгезинге шыдаар шаа-биле дуздажып турарлар. Ада-иелериниң талазында келир үениң салгакчылары болуп, бичи уругларын эзулуг эртем биллиг, бедик культурулг кижилер болуун дээр, оларже кичээгенин улуу-биле салып турарлар.

Эртен школаже уруглары олар чогуур өйүндө чорудуп, өөреникчилерин бажын кичээлдеринге хайгааралды шыгыны тургузуп турарлар. Ол талазы-биле оона ыгалып турар ада-иелер болза: коммунист эш Сандып, колхозчу ада-иелер Коожал, Уржук, Дүкчээ олар бажы кижизидилгезин дугайында башкылар-биле үргүлчү харылажып, олардан өртектер сумелерин ап, ол эзугаар ажылдап турарынын ужу-

рундан оларны уругларының өөредилгези чедишинкин болуп турар. Моон-биле чергелештир, уругларының өөредилгезин дузалашпас, хуузунда ажыл-агыйына тудуп турар колхозчу ада-иелер база-ла бар. Чижээлээрге, Халдыккай, Даваажал, Эрзитама бо ада-иелер бүгү-нитиниң чеди чыл ыяавыла өөредилгезин Хоойлуун кара туразы-биле үрөп турарлар. Оларнын уруглары өөредилге эгезинден бээр школага чангыс-даа өөренимиз. Коммунист эш Даваажал, колхозчу эш Эрзитама бүгү-нитиниң чеди чыл ыяавыла өөредилгезин Хоойлуун үрөп турар суму Соведи кандыг-даа хемчег албаан.

Д. СЕНДЕШ-ООЛ, И. СЕВИЛЕИ.

Эрзинин Бай-Даг эге школазының башкылары.

Колхозту организас, ажыл-агый талазы-биле быжыглаар

Тыва областың чаа колхозтарын организас, ажыл-агый талазы-биле улам быжыглаар, оларны өске мурнакы колхозтарын деннелинге чедир дээр совет чазак, большевик партия хүн-бүрүнүн сагыш човаашканын салып, улуг дузаламчыларын көргүзүп турар. Ындыг турбужа, чамдык районнарын удурутпайн организаар анык колхозтарын ажылыңе кошкак кичээгени салып, удурутпаны күштелдирбейн турар.

Ам үеде чамдык колхозтарын ажыл-агый ам-даа эки организастанымаан, үчөт болгаш үчөт будулчак болуп турар чоруктар оңу херечилеп турар. Маана чижек кылдыр көргүзээрге, Тес-Хем районда Молотов аттыг көдээ ажыл-агый артели бар. Ол артелиң ажыл-агый адырларының санында четпестер дыка хей. Эң ылангыя мал ажылының кандыг-даа үчөт, өчөдү чок. Колхозчу малчынар боттарынын хүлээлгелг мадларын ак-сеткилдиг эвес жаап турар. Оон ужурундан дыка хей мал когараан. Хойжу Чангы-оол болдурга кадарчызы коммунист Болат-оол олар боттарының кадарган мадларыга ээ-харысалга чок болганындан улуг четпестер бар болган. Ылангыя Болат-оол бодунга онаашкан 20 ажыг болдургазын төндүр кадаргаш, колхоз баштаар черден ам чүну кылар мен деп диленип келген. Ол ышкаш хойжу Санчаттын кадарган хойларының дыка хей чаш төдү хоразан.

Колхозтун мал ажылында улуг четпестер бар турунда районун көдээ ажыл-агый килдизи, колхоз баштаар чер, ында мал эмчизи Шырап кандыг-даа хемчег албааннар.

Колхозтун инектирин Баранза кадарып турган инектиринден бир инекти «кемдээр» дээр соп каарга, оон эвдин колхоз даргазы Семен хуузунда чооллап каан. База бир кадык инекти соп чыдыра колхозчулар таварышкан акт тургускан болгаш ону теледип алган чүдүлдер бар.

Колхозтун ажыл аъттарының ажаалганы кончук багай. 28 ажыл аъттарының оргазы ойбак, ажыл кылып шыдапас деп санатырып турар. Ол ажыл мадларында хорамча база бар.

Нитиниң малынын ажаалда хайгааралын колхоз баштаар чери кошкак удурутпайн, оон буруулуларына хемчег көргүспөйн турар. Малдарын канчап өлгенин дугайында ак-

тылары тургустунмаан. Хойжу Сиримей колхоз хою өдү дээр хой кежи экеп бээрге склад эргелекчизи М. Дарзы анаа-ла хүлээп алган чоруктар бар.

Оон-биле кады нитиниң тудуг сууру база сайыравайн турар. Колхоз бо чылын нити 24 тудугларын, оон иштинде чуртталганың 14 бажынарын тудар планынч турган. Тудуг бригадаларының составы 70 ажыг кижичи болза-даа 14 кижичи шуут ажылга киришпейн турар. База бо чылын 1 дарганнар чер, 1 чазаныр чер, үлегерлиг аксыларга 1 кажаа тудуп алып турган. Колхоз баштаар чер болгаш тудуг бригаданы тудуг ажылын багай удурутпайн турарындан тудуг планы күөспөзмөз турар. Харын колхозтун доң уксаалыг ийи аксыры кажаа чок черге эрткен кыжын кыштаан.

Күсүкү хову ажылдары организаас чок эрткен. Хову бригаданы Карма тараа ажылыңе сагыш салып дээр нитиниң малынга чем белеткээр ажылды уткан турган. Колхоз ситен кезер планын чүгле 26 хуу күөспөзүн.

Колхозтун сан-хөө үчөдү будулчак, санакчы Денграк ажыл кылбайн, анаа олуруп турар.

Нитиниң өңчүзу болуп автомашинаны чөп ажыглавайн турар. Колхоз даргазы район төвүнүн аразыга өрү, кууд хай бензинин чырыдап турар. Ол машинаны кириген орулгазы бензин өртээнге бензин четпейн турар. Сөөлгү үеде ол машинаны районун удурутпайн ажылдакчылары баш билип, Кызыл биле Самгалдай аразына барзан сөөртүрүнге ажылдап турар.

Колхозта партия организаациязы (секретари Тапый-оол) колхозчуларын ортузунга полит-массалыг ажылдарын чорутпайн турар.

Комсомол ажылын багай удурутпайн турарында комсомолчулар хей-нитиниң ажылыга четпес киржил турар.

Коллективтиң ажыл-агыйда бар четпестерни көре тура районун удурутпайн организаациязы кандыг-даа хемчег албайн турары тергиниң четпес. Анык колхозтарын организаас, ажыл-агый талазы-биле быжыглаар дээр шыгыны ажылдарын чорудары районун көдээ ажыл-агый килдизин райкүөспөзмөз болгаш ВКП(б) райкомунун хүд-чүп сонгаарладып болбас чугула сорулгазы.

С. СЫГРТАА.

Кызыл өг болгаш библиотекар ажылы упундурган

Библиотекар болгаш кызыл өг болза, чонун эртем культуразын көдүрерин херээнге культура-чырыдышкын ажылының база бир эң чугула хевир болуп. Оларны партия болгаш чазак чугула көргөш, бистин областың чер болганында организастан тургускан. Сүт-Хөл районунда 2 библиотека, 1 кызыл өг бар. Оларны организастанындан бээр, элээн үр үе эртип, ажылы экижил, дуржулгазы байы бээр хире болган. Ынчалза-даа, библиотекарларын болгаш кызыл өгү чогуур удурутпайн биле хандырбайн келгенин, оларнын ажылы сөөлгү үеде барык-ла чорувастаан.

Район төвүнде библиотеканың ажылдаар оран-савазы чогудан Суг-Аскы суурнун чурттакчы чону номчулга талазы-биле элээн берге байддаларга таваржып турар. Калинин аттыг колхозта комсомолчу Дыртылай эргелекчилээр библиотекар база-ла шуут ажылдаваан. Номнарын болгаш өске-даа херекселерни колхозтун складында шыгжаанындан бээр 12 айлар чоошкулуп турар. Эш Дыртылай ол ажылын шуут уткан. Сөөлгү үеде ол складтын сонгазын оор үрөөн, эртемни, төөгүнүн эң эки чогаалдарын оорлоп алгаш барган. Ол колхозта партия, комсомолдун политбүлгүмнерин диннакчылары литературага чедимней, хейде-ле ол складты долгандыр бакылап турарлар.

Районун көжер кызыл өгүн эргелекчилээр эш Херел-оол ажылдаандан бээр 8—9 айлар чедип турар. Ол көжер кызыл өгүн Калинин колхозтун Алаш-Аскында тараа хөвүзүнга ала харда-ла тик каан. Ол хөвээр чазак, чайлаш, күзөөн. Ам кыштарының шичип бар чыдар.

Ол хире үр үени иштинде чангыс черге шимчевейн турза-даа, ында культураны оода болгу дег бичаа-даа демдек чок. Колхозчуларын, ылангыя анык өскени бодунче хандыра, өөредилге-кижизидилгелг ажылдарын оларнын ортузунга чорудар хамаанчок, ол өг элөп, самдарлап калган. Кызыл өгүн иштинде өртектер номнар, музыка херекселдери үрелип будалган. Эргелекчизи ажылын уткан, ай төверге чүгле район төвүндөн кээп 400 рубль шалын алырынга өйлежил, оон-биле медедерч арагалап чайлаан. Адактын сөөлүндө ол кызыл өөн шуут шоочаалаш, катынын аалында арагалап туруп берген.

Колхозчу тараачынарын культурулг деннели бедилеринге чүтула ужуру-дузалыг чүдүлдер бо хире баксырап турда ында партия эге организаациязының секретари Килченей, комсомол эге организаациязының секретари Отуспан, колхоз даргазы Чадамба, суму Совединиң даргазы Тас-оол олар шуут-ла тоо бодавайн, анаа-ла кулактырып кыскаш олурупканнар. Ол ышкаш райкүөспөзмөз культура-чырыдышкын килдизинин инспектору Д. Доржу бодунун удуртса чогуур каш-ла албан черлерин шуут утуп, чүгле райкүөспөзмөз көдээ үнер шаттыг сургакчызы болурунга өйлөшкен. Бесин, чадаарда Суг-Аскында библиотекаже бажын сукайп турар.

Мынчангаш культура-чырыдышкынын үстүндө алатынган албан черлеринин ажылыңе районун удурутпайн организаациялары чогуур кичээгенин салып, оларнын ажылын чокку хуусаада диргиссе чогуур.

С. СЕРИН-ООЛ.

Сөөлгү чаа-чаа киноларын көргүзерин четикпейн манап тур бис

Көжер кино Сүт-Хөл районун чоокку сумуларынга барып турза-даа ырака сумуларда чурттап турар ажылчы чонун негелдизин районун культура-чырыдышкын килдизи болгаш ВКП(б) райкомунун пропаганда болгаш агитация килдизин утуп турары-биле Алдан-Маадыр сумуга 1951 чылдын марттан бээр

кино көргүспөзүн. Алдан-Маадыр сумузуңуң ажылыңе чону, бистин чурттуңуң ажылчы чоннарының маадарлыг күш-ажылын көргүскөн «Алдын сылдыстың кавалери», «Дон шахтерлары» болгаш өске-даа чаа киноларын көргүзерин негелтүр бис.

И. БАЙКАЛОВ.

О. АЛЕКСАНДР.

1951 чылдын февральда «Правда»

Бичин уругларнын доруктурулганынын дугайында

Аас-кежиктиг иелерге болгаш анык салгакчыларын доруктуруунга эргежок чугула чогуур байдалдарнын бистин чуртувуста тургускан.

Уругларны кадык, шырак кылдыр доруктурар дугайында иелерге бистин күүнүсөсү дузалап, ксилелерин болгаш уруглар ажаар өске-даа черлерин тургузуп турар. Ындыг болза-даа, коммунисттин нинителдин тургузукчузу — совет чуртун быжык, кадык болгаш амдыралга өөрүшүкчү хамаатынын доруктурар харысалгалыг, хүндүлүг сорулганы чеднишкенин күүсөдир дээр не бо-ду хөй ажилды кылар ужурулг.

Кадык, шырак уруг болуп алыр дээр не иштиг турганынын үезинде сөгүш салыр ужурулг. Ол дугайында эмчиге азы акушеркага оларын сүмезин алыры-биле баары чу-гула.

Төрөөнүн соон дарым-ла чаш уругун ажаалгазын шын тургузар. Чаш уругу ажаарда, эртем өзүгээр ажилдап кылган чурумну барымда-лаары чугула. 5—6 айларга чедир уругну чүгле эмг сүдү-биле чеме-рер херек. Эмг сүдү чаш уругу хөй аарылардан камгалаар чегир чүдүлүг болган ужурунда-ла оны-енин иштинде уругун шын өзи-ринге кончук дузалыг. Ычангаан баштайгы айларда чаш уругга эмг сүдүнден дээр чүве чок. Бир эвес, не бо-ду улуг аарыга таваржы берген болза, уругну эмзирерин соксаар бе, азы ону өске чүңү-биле солуп болу-рул дээр дугайында эмчинин сүме-зин алыр херек.

Баштайгы 3 айларда уругну 3 шак болгаш-ла эмзирер (хонукта 7 катан), а дүне эмзиреринин шагын 6 чедир узадыр. Дараазында 3 айлар-да уругну хонукта 6 катан, оон соон-да бир хар чектиже чедир хонукта 5 катан эмзирер. Чамдык иелер уруг-тугалай бээр-ге-ле, ону аштай берген деп болааш, доран эмзире бээр чүдү чур. Уруг чүгле аштааньдан эвес, харын өске чылдагааньдан база ыглап болур дээрзин болаар херек. Чаш уругну доруктурарда үс-гүнде чурумну үрөп, эмзирер шагын өскертпир ийнеке, ол арзында өске чүве-биле кайы хамаан чок чеме-рер болза, уругнун өзүлдениге хор-далыг болур.

Ажыдап турар иелерге уруглар-нын эмзиреринге ажил чапсарын тып-сып турар. Бир эвес не чамдыкта уругун эмзиреринге четигип шыда-вайн баар хире болза, эмчинин сүдүн саггааш, артырып каар ужурулг. Эмг сүдүн саарда холду саваннап чуур, эмчинин хайынган чыгыг сүг-биле чуур болгаш сүт саар шилди кончук арытпаар, ол сүттү арай сок-чеге салыр ужурулг. Уругну чеме-реринин бетинде ол сүттүг шилди чыгыг сүгга тургузуптар болгаш уругта шопулактан бээр. Бир эвес эмг сүдү чепес ийнеке, азы не арааньдан уругну эмзирип шыда-вас болза, өске кадык иенин сагган сүдүн уругта бээр апаар.

3—4 айлардан сонгаар эмчинин сүмезин өзүлгүр, кат, ногаа азы чи-мис аймаандан сымсырган витамин-алыг сүггү уругта берип эгелээр. Ол болза, уругнун кадык болгаш шын өзүлдениге чугула.

Уруг барык 6 ай апаарга өске не-мелде чөм-биле чөмгөрүп эгелээр.

Ындыг чаш уругта хлеб, кадык болгаш өске-даа чүдүлери бээр болза, ол кыжыктап болур, ындыг-тын төлөөнүде, чаа чөмге уругну чоорту өвөдир херек. Дөң кезин сүттүг сүгга чыгырлар тургаш хайы-дырган манная кашаны (кадыкты) уругта баштай бээр ужурулг. Ула-вайн, барык 2 неделя болгандан сон-гаар уругта кисельди база берип бо-лур. Кашаны баштай улуг шопулак ичтин бээр, оон соонда чоорту көү-дөдип олурар болгаш бир стакан иш-тич чиптер апаарга, хонукта эм-зирер норманын бирээзин казырар. 8 айдан эгелээр инек сүдү, творог

болгаш өске-даа чүдүлери-биле чөм-гөр бээр болгаш эмзирер норманын база бирээзин казыр апаар. Уруг-нун назыны 10—11 ай чөдө бээр-ге, хүнде 2 катан эмзирер, а немелде чөмгөрүлгени 3 чедирер.

Уругнун дензизи шын өзүп турар бе дээрзин хынап турары чугула. Бир эвес уругнун дензизи шын өзүп турар болза, оон кадык байдалы эки, чөмгөрүлгези таарымчалыг бо-луп турарын көргүзүп турары ол. Бир эвес уругнун дензизи шоолу-немешпейн турар болза, оон чылда-гаань тып, ону ындыг болдурбас дугайында иеге эмчи азы фельдшер дузалаар. Уругну 7—10 хонук бүрү-зүндө-ле девилээр болгаш чөмгөрү-ринин мурнунда девилээр чугула.

Уруг бир эвес кыжын азы күсүк үдө хар чөдө бээр болза, ону эмг-ден шууг үндүрүп каавыдып болур. Часкы, чайгы үелерде уругну эмг-ден чарып болбас. Чүге дизе, чазыч болгаш чайын чылдын өске үе-леринден артык делгеренгей болу-рун аарыларында чаш уругну камгалаарына эмг сүдү дузалыг болур.

Эмер уруг шын өзөр төлөөдө, не бодунуң чир чөмн экижидер херек. Ногаа, кат болгаш бир эвес болдунар болза, чимис чүдүн чы-рин чугула. Ол продуктларын ви-таминалары чүгле иенин бодунга аяктык эвес, харын оон сүдүн ламчыштыр уругуна база ажыгыт. Арага, водка, пиво, спирт дөн ыш-каш ажыг чүдүлери ижер болза, бодунга, ылангыя уругуна хоралыг болур.

Эмер уругу ажаап тургаш, чүгле ону шын чөмгөрүп кончук чугула болур эвес, харын арыг-шеверини шынгыны сагыры база чугула. «Арыг-шевер болза, кадыктын үе-зинде» деп үлгер домак бар болгой. Бо үлгер домак эмг эмер уругнун байдалына кончук чөп-чүдүлүг.

Уругну ажаап тургаш, эргежок чу-гула арыг-шеверни сагывас болза, оон быжыкпаан организмни белен аарып болур. Уруг эмзирип турганы-нын үезинде эмгиги хүн-бүрү чыгыг сүг-биле саваннап чуур. Сава, ашы-чөм чүдүндөндө уругну хирлендирбес төлөөдө, оларын чайладыр, шафкага салыр, кырын дуглаар херек. Сава, ашы-чөм кырынга сактерини холду-рас. Олар микробтарчы ашы-чөм-ге таралдыр болгаш аарыгы өскүдүп болур.

Инекти саарда холду, саваны чуп алыр. Бир эвес аарыг инек сүдүн чаш уругта ижерип болза, ол аарып болур. Моон ужурунда сүдүн чаш уругта ижерип турар инекти мал эмчилеринге көргүзүп турары чугу-ла. Уругга чүгле хайынган сүт бээр херек. Сүтүг хайындарга оон мик-робтары өлүп каар. Сүтүг хайы-дырган соонда асык дуглаагы арыг савага куткаш, сок чеге кадага-лар херек.

Уругну эмзирерде, холга тударда холду чунуп алыр болгаш уругнун идик-хевин арыг-силег болдунар. Уруг ораар пестер хирлени бээрн билек чуп турар. Бир эвес уруг быш-ты бээр болза, вазелин-биле азы хайындарган үнүш саржаа-биле хүн буру чаар.

Уругнун хин балды этимейн тур-да, ону чүгле хол-биле чуур. Кажан ол этинге соонда уругу хүн-бүрү сүгга чүп экиндирер херек. Уруглар чүп экиндирер ваннаны болгаш ын-дыг саваларын оон өске чүвеге ажыглап болбас. Эмг эмер уругу баштайгы үедө хайындарган сүгга чүп экиндирер. Уругну сүгга чүп экиндирип турганынын үезинде ар-нын ангы сүг-биле чуур. Уругну сүг-га чүп экиндиргеш, ак чоорган-биле шуглап, кургадаыр, ынааарга оон кезин дык дүрүп болбас, чүге ди-зе, чаш уругнун кежи хээр болган ужурунда, балыгы берип болур.

Чаш уруг холдарын пахтаар чүбө болбай, ычангаш оон холдарын улаа-дараа чуп турары чугула. Эртен уругну хайындарган сүг-биле чун-дар болгаш карактарын хөвөн-биле чодуп аштаар. Хөвөнни борлуг кс-

дота азы хайындарган сүг-биле өтүргеш, оон соонда каракты овар-ымчалыг аштаар.

Уругнун иштин ак-хевин хөдүн эртер тар кылбас. Удуларда оон холдарын шарывас херек.

Уругну шын ажаар чорук оон ка-дык болурунга, таарымчалыг өзе-ринге, даамай, эки удурунга эч чу-гула байдалдарын бирээни болур. Уругну эгезинден тура-ла ангы де-жекке удулар. Уругнун удуур тө-жөн бажынын өрөөнүнүн эч чы-рык, эки агаарлыг талазынга салыр. Уругну чыйган удултас болгаш уду-рунун мурнунда ону холга тутпас. Уругнун дөжөни арыг-шевер тургу-зар, кудузу хүн-бүрү аштаар, сыр-тын, чоорганын салтынга каксыр. Кудустун кырынга клеенка салыр, ону хүн-бүрү чыгыг сүг-биле саван-нап чуур. Орунун арыг ол пөс-биле хүн-бүрү чодуп аштаар.

Арыг чаа агаар кижиниң кадык өзүлдениге, ылангыя чаш уругта э-ргежок чугула болур ужурунда оон турар өрөөн үргүчү сал-гынадыр турар. Кыжын сонгыны форточканы хүнде үш катан: эртем, дүште, кежэ ажыдып каап турар. Кыжын сок үезинде форточка ажыдарда уругну чыгыг чүве-биле шууглап алыр болгаш оон орунун өс-дүр тыртып алыр. Чайын сонганы хүндүр-бадыр ажык тургузар.

Уругну арыг агаарга агаарладыр херек. Ылангыя чайын экиг хүнге кагыспазын бодааш, хүндүр-бадыр херим иштинге, садка агаарладып турары чугула. Кыжын хүнде ийн катан 2 шактан куду эвес үедө ага-арга тудар. Бир эвес чаш уругну чайын, кыжын үргүчү даштыга агаарладыр болза, рахиттен аарбас, грипп болгаш өкпе аарыгы белен та-варышпас, кадык быжыг болур.

Уругнун бичин-ле аарып турарын сезилгези доран-на эмчиге баар херек. Эрте-дээр эмнеткен тудум-на ол дүрген экирип. Бир эвес халда-вырлыг аарыг болза, ону өскөлөргө халдатпас дугайында доран хөмчөг алыр.

Чамдыкта иелер уруглары кыжы-тай бээр ийнеке азы, температуралыг улгалды бээр, оон диштери үнүп турар-дыр деп шын эвес тай-ыбырлап турар чүдүлү бар. Ол дээр-ге, буруу суртаалдыр. Диш үерин-ден калды-даа аарыг тывалбас ужурулг. Ындыг буруу суртаалдын чылдагааньдан уругнун амьзынга айыктыг чугула аарыгын эртеринди-лүп болур. Чамдык халдавырлыг аарыглардан эмг эмер уругга кам-галаар төлөөдө, мындыг тарылгалар-ны чорудар: чаа төрүтүнген үезин-де — туберкулёзка удур 2—3 ай апарганда — оспага удуур, алды ай болган соонда — дифтерияга удуур тарыт.

Кадык уругну өстүрүп алыр дээр не болза, ону канчаар доруктура-дыр, оон шимчээшкенинин, чугаа-сөзүнүн өзүлдениге канчаар дуза-лаарлыг дээрзин билир ужурулг. Бо дугайында эмчинин сүмезин атыры чугула.

Иенин болгаш чаш уругнун ка-дыкын камгалап турар албан черле-ринин четкизи бистин чуртувуста чыл буруу калбарып турар. Уруглар яслин колхозчу херэженерге улуг дузаны көргүзүп турар. Үш болгаш оон хөй уругларды өг-бүдөгө, базэ боң-нелерге акша дузааламчызын тып-сып турар. Бештен хөй уругларын төрөөн болгаш доруктуруп турар иелерни медалыер болгаш орден-нер-биле шагнап, оларга хүндүлүг атты тыпсып турар.

Социалисттик тургузуг бичин уруг-лар кадык болгаш аас-кежиктиг өзүп доруксуз дээр буй байдалдар-нын энске тургузуп берген. Уруглар-нын өстүрүп доруктуруунга бисте туруп турар таарымчалыг байдал-дарын не бүрүзү эң эки ажылаар ужурулг.

П. ЧЕРКАШИН.

Кореяда болушкуннар

Улустуң армиязының Кол командьлалының дыңады

ПХЕНЬЯН. Кореяның Улус-Демократтыг Республиказының Улустун армиязының Кол командьлалының ноябрь 1-де медээлээни болза, Кореяның Улустун армиязының каттыжымшыкынары кыдат улустун эки-турачи кезектеринин сырый төлөм чөз-нө-биле бүгү фронтуларга дайзын-нын атакларын чеднишкенин ойту-шаап, оларнын дриг күштеринге болгаш техниканынгу улуг чидир-лерни таварыштырып турар.

Төп фронтуга Хванчхоонин сонгу талазынга болгаш чөөн фронтуга Янгунун сонгу талазынга Улустун армиязының камгалал шугумун чаза таварыштыр сорулга-биле дайзынны чоруткан кадыг-шынгы чеди атака-ларын Улустун армиязының кезек-тери ойтур шапкан.

Барын фронтуга Ионьчхөй рай-онга дайзын танкаларга, ужал-чүл-ге болгаш артиллерияга деткиди алгаш Улустун армиязының камга-лал шугумун чаза таварыштыр өр-дөдөшкөн, ынчалза-даа улуг чидир-лерге таварышпышаан ойтур шарт-тырган.

Ноябрын 1-де Хванчжу, Сохва, Аньчжу болгаш Вонсан районнарда тайбыч чурттакчылары араатанзы биле бомбалар, пулемет-биле бо-лол турган дайзынның 4 самолётта-рын Улустун армиязының зениттик кезектери болгаш дайзынны самол-еттарын кедеп адыгжы-анчы-ларнын отрядтары андара аткан.

Корей улуска удур интервенцияга финн офицерлерниң киржилгези

ПРАГА. Телепресс агентинин дамчыдып турары болза, «Петришия калдынары» деп Канаданың бир дугаар батальонунун сөмөлчөмү болгаш офицерлеринин Бөлүүн Тэгувун сонгу талазында тугар корей партизаныр тудуу алганар деп Кореяның «Нолон Сичун» солд-дыннаткан. Ол бөлүккө бир финн чоран.

Тутурган финни өчүндө илереп турары болза, ол финн дээр, финн армиянын офицери чоран болган болгаш эрткен чылдын октябрь-де «курлавыр офицерлерин финн-вил-лелин» удуртукчузу ону демги «эвилелдин» бөлүк кежигүнерин-биле кады инспектор кылдыр Канадаже чоруткан турган. Канадага келгеш ук бөлүктүн кезин «патриция калды-нары» деп ужал-чүдүлүн десант ше-риглеринин бир дугаар батальонун-де чоруткан, ол чылдын чазында ол финн Юкон хемнин шыназынга тускай белеткел курзу дооскан.

Оон соонда ол батальон ийн дугаар батальонуну солтуруу-биле Ко-реяже чорутунган, а ук ийн дугаар батальон бодунуң хуу составынын алдынын беш кезезин чидирген чүвө-дү.

Тутурган финниң байыскаалга өчөөни болза, Канадада келген өске финнерни база Канаданың дезекте-ринче чорутуулаар, олар ам удавас Кореяже чоруптарлар дээр.

Египетке англи кыжаныглар

КАИР. Шын медээни барыма-лааш, «Аль-Джумхур аль-мысри» солунун дындадып турары болза, Египеттин министрлер чөвүлөви сөөлүг хуралына египет айтырын Катыйкан Нациялар Организация-зынын Кол Ассамблеязынын сессия-зынга тургузар дугайында шиттирп үндүргөн, херэженерге база чаш уругларга удур, чөпсөк чок хамаа-тыларга удур Суэц канал зоназын-да англи шериглерин үлгеткеня бүгү кем-буруулуг херектерин дугайында документалер орта кирген турар. Египеттин министрлер чөвү-лөри болза, Египеттен болгаш Су-дандан англи шериглерни көжүрөр дугайында резолюцияны хүдээп алырычө КНО-ну кыйгырып турар чагаа чорудар деп шиттирлээни солун айтып турар.

Египетке англи кыжаныглар

КАИР. Солуннарнын дындадып тур-арын өзүгээр алырга, чонунд ор-ганизастааны «Хосталган египет корпусунун» отрядтары англи шериг лагерьеринче баар бүгү оруктарга болгаш бир дугаарында Исмаилия-биле Загаанг хоорайны харылаашты-рып турар шериг-орунга камгалал черлерин тургузуп, Суэц канал зона-зынга бодунун ажил-чорудулгазын эгелээр.

«Аль-Ахрам» солунун дындап-каны болза, «хосталга корпусунун» отрядтарының хайгылчылары англи чоннарга херек ашы-чөм чүдүргөн машиналары Кайреже дедир эеп чорур кылдыр дужаап туралар.

Солуннарнын дындадыгларын Исмаилияже бар чоран египет чүк машиназын англи хайгылчы док-таалык деп бадтыккан. Оон соонда ук хайгылчы пассажир-лерни машина чанынга чыксаалдыр турарын албадан. Оон египтия-нер бөөлөп эгелээр болгаш оон түнелинде олар шуптузу балыг-ланы бергенер, а оларнын ийизи аар кылдыр балыгланган.

Вьетнамда баодайжы армия тургузар дээр планнын буурап дүшкени

ПАРИЖ. Индо-Кыдаттан кирип турар медээни өзүгээр «Юманите» солунун медээлеп турары болза, француз колонизаторларын болгаш оларнын чалчазы Бао Дайнын «Национал» деп адаар армияны тургузар дээр планы бураашкыга таварыштып турар. Вьетнам улус фронту эжекечилерин сонугуру-луг дээр дайылдажырындан ойталап турар.

Сок-Прагг можда 200 солдаттар баодайжы командьлалдын дужаа-лынга чагыртырылган ойталаанар.

Харысалгалы редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

Хамааты эргелер камгалалының бүгү-канада конференциязы

ТОРОНТО. Октябрь 26-да Торо-тога Канаданың хамааты эргелери-нин камгалалының Национал Лига-зының инициативазы-биле организа-статынган, хамааты эргелер камгала-лынын бүгү-канада конференциязы массалыг митинги-биле ажытынган.

Конференцияга Канаданың алды эң улуг мжуларындан 250 чыгы төлөөлөр келген. Төлөөлөринин ара-зында — профвилелдеринин, наци-онал эвээш хезиктин, херээженер-нин, аныктарнын организациялары-ның болгаш өске-даа хөй-инити ор-ганизацияларын төлөөлекчилери, база ол ышкаш хүрээ-шажынын тө-лөөлекчилери бар.

Митингге Канаданың сураалыг юристиз Роско Родд чүве чугаа-лааш, хамааты хосталгаларын бол-гаш эргелерин төөгүлүг барымдаа-ларын тодаргай-биле илереткен болгаш ол бүгү хосталгалар болгаш эргелер капиталисттик чурттарда үр-тинип турар дугайын ол чугаалаан.

Тайбыч талалакчыларын угуул-галарына бадылаашкынар бээр эр-ге Канадада үргүлчү үртинип тур-ар, тайбыч камгалалынын угуул-галарынын адаанга ат салышыкына-зын төлөөлөр Канаданың удурутур чер-нин илеткелин чагыс үн-биле ба-дылааннар болгаш күссөм биле национал чөвүлелди сонгааннар. Лиганың даргаларына Канаданың сураалыг юристиз Роско Родд болгаш «хамааты хосталгаларын Монреал эвилелинин» даргазы Эд-монд Мейджер олар сонугуканар.

Конференциянын хагдынганы

ТОРОНТО. Октябрь 28-те хамааты эргелер камгалалынын Бүгү-канада конференциязы бодунун ажылын дооскан. Мандат комиссиязынын төлөөлөр эзүгээр алырга, конфе-ренцияга 218 төлөөлөр болгаш 35 хайгааракчылар олурушкан. Кон-ференциянын ажылынга 47 төлөө корреспонденттер киришкен. Кон-ференцияга кээп шыдавайн Барган төлөөлөр конференцияга боттарынын деткичезинин дугайын чагаага адынатканар.

Конференциянын киржикчилери хамааты эргелер камгалалынын Лиганын уставын чугаалажып көр-гөнер болгаш хүлээп алганнар, ында айтып турары болза, Лига «Канаданың улустунуң камгалалы болгаш демократтыг эргелерни кал-бартыры дээр туржур». Антидемо-краттыг дойдудардан болгаш күш-терден бүгү качыгааннарны кам-галалынга болгаш деткичине ду-заламчыларын хандырап сорулганы Лига бодунун мурнунга салып турар.

Төлөөлөр Лиганың удурутур чер-нин илеткелин чагыс үн-биле ба-дылааннар болгаш күссөм биле национал чөвүлелди сонгааннар. Лиганың даргаларына Канаданың сураалыг юристиз Роско Родд болгаш «хамааты хосталгаларын Монреал эвилелинин» даргазы Эд-монд Мейджер олар сонугуканар.

Египет чазактын шиттиринин дугайында египет солуннар

КАИР. Шын медээни барыма-лааш, «Аль-Джумхур аль-мысри» солунун дындадып турары болза, Египеттин министрлер чөвүлөви сөөлүг хуралына египет айтырын Катыйкан Нациялар Организация-зынын Кол Ассамблеязынын сессия-зынга тургузар дугайында шиттирп үндүргөн, херэженерге база чаш уругларга удур, чөпсөк чок хамаа-тыларга удур Суэц канал зоназын-

Египетке англи кыжаныглар

КАИР. Солуннарнын дындадып тур-арын өзүгээр алырга, октябрь 29-та Фай-иде аэродромга англи шериглерин хөдөлүшкенинин илдемейип турары билдинген. Аэродромга хөй-хөй чаа бомбачы самолёттар кон-гулаан болгаш бурун чөпсөктөг хөй-шанын англи шериглер база чедип келген.

«Аль-Ахрам» солунун дындап-каны болза, ол шериглер Сомалиден, Аденден болгаш Басралдан (Ирак-тан) чедип келгенер.

Англичаннар Файид аэродромга «Аш-шубра» деп аттыг чаа аэро-дромнун туудушкунун доосканнар деп солун дындапкан.

Англи эжекечилерин Египетте үлгедиглери

ПАРИЖ. Кайреде Франс Пресс агентинин дамчыдып турары болза, англи боо-чөпсөктөг күштер Исмаилиянын чоогунга өжөзтөткөн-биле 7 египтиянын балыглан кааннар деп Египеттин ишгики хер-ректер министри Сираг эд-дин-паша меделгээр.

Парлакта-конференциязынга чүве чугаалааш, Сираг эд-дин-паша бол-за, 7 египтиянар олуртуп алгаш

Чадашкан харылзаа

Иван Васильевич, бистин теле-фонувусту кажан эдиң бээр силер? — деп районнун харылзаа контора-зынын начальниги Булатовтан бир хүн чөмө-даа кижини хомудуп, келген-дыр.

— Ам доран-на эде каантар бис — деп, Иван Васильевич кончук эл-тин, бүзүрелдин-биле харылаар. Ынчалза-даа ол хары сөөлүг үеде иделген үнгөн.

— Алло, алло... почта, почта... Су-раг-ла сураг. Телефон аппаратынын гудазын мырыдай илгизге: долгаш, ам база катан аллолап алгыяр. Оон арай деп-ле хөрөктөөн үн ды-налыг келир.

— Эш Булатовту берип көрүкөр! Чок-тур!

Кайы барган ирги?

— Да, мен канчал билер мен, дашкаар үнгөн-не кижин.

Иван Васильевич, бистин телефонувусту кажан эдиң бээр силер?

— Алло, алло... почта, почта... Су-раг-ла сураг. Телефон аппаратынын гудазын мырыдай илгизге: долгаш, ам база катан аллолап алгыяр. Оон арай деп-ле хөрөктөөн үн ды-налыг келир.

— Эш Булатовту берип көрүкөр! Чок-тур!

Кайы барган ирги?

— Да, мен канчал билер мен, дашкаар үнгөн-не кижин.

Иван Васильевич, бистин телефонувусту кажан эдиң бээр силер?

— Алло, алло... почта, почта... Су-раг-ла сураг. Телефон аппаратынын гудазын мырыдай илгизге: долгаш, ам база катан аллолап алгыяр. Оон арай деп-ле хөрөктөөн үн ды-налыг келир.

— Эш Булатовту берип көрүкөр! Чок-тур!

Кайы барган ирги?

— Да, мен канчал билер мен, дашкаар үнгөн-не кижин.

Иван Васильевич, бистин телефонувусту кажан эдиң бээр силер?

— Алло, алло... почта, почта... Су-раг-ла сураг. Телефон аппаратынын гудазын мырыдай илгизге: долгаш, ам база катан аллолап алгыяр. Оон арай деп-ле хөрөктөөн үн ды-налыг келир.

— Эш Булатовту берип көрүкөр! Чок-тур!

Кайы барган ирги?

— Да, мен канчал билер мен, дашкаар үнгөн-не кижин.

Иван Васильевич, бистин телефонувусту кажан эдиң бээр силер?

— Алло, алло... почта, почта... Су-раг-ла сураг. Телефон аппаратынын гудазын мырыдай илгизге: долгаш, ам база катан аллолап алгыяр. Оон арай деп-ле хөрөктөөн үн ды-налыг келир.

— Эш Булатовту берип көрүкөр! Чок-тур!

Кайы барган ирги?

— Да, мен канчал билер мен, дашкаар үнгөн-не кижин.

Иван Васильевич, бистин телефонувусту кажан эдиң бээр силер?

— Алло, алло... почта, почта... Су-раг-ла сураг. Телефон аппаратынын гудазын мырыдай илгизге: долгаш, ам база катан аллолап алгыяр. Оон арай деп-ле хөрөктөөн үн ды-налыг келир.

— Эш Булатовту берип көрүкөр! Чок-тур!

Кайы барган ирги?

— Да, мен канчал билер мен, дашкаар үнгөн-не кижин.

Иван Васильевич, бистин телефонувусту кажан эдиң бээр силер?

— Алло, алло... почта, почта... Су-раг-ла сураг. Телефон аппаратынын гудазын мырыдай илгизге: долгаш, ам база катан аллолап алгыяр. Оон арай деп-ле хөрөктөөн үн ды-налыг келир.

— Эш Булатовту берип көрүкөр! Чок-тур!

Кайы барган ирги?

— Да, мен канчал билер мен, дашкаар үнгөн-не кижин.

Иван Васильевич, бистин телефонувусту кажан эдиң бээр силер?

— Алло, алло... почта, почта... Су-раг-ла сураг. Телефон аппаратынын гудазын мырыдай илгизге: долгаш, ам база катан аллолап алгыяр. Оон арай деп-ле хөрөктөөн үн ды-налыг келир.

— Эш Булатовту берип көрүкөр! Чок-тур!

Кайы барган ирги?

— Да, мен канчал билер мен, дашкаар үнгөн-не кижин.